

Izhaja vsak četrtek in velja s poštino vred in v Mariboru s pošiljanjem na dom za celo leto K 5.— za pol leta „ 2.90 za četrlet „ 1.30

Naročnina se pošilja upravnistvu v tiskarni sv. Cirila, koroške ulice št. 5. List se pošilja do odpovedi.

Določniki katol. tiskovnega društva dobivajo list brez posebne naročnine.

SLOVENSKI

GOSPODAR.

List ljudstvu v pouk in zabavo.

Posamezni listi dobé se v tiskarni in pri gospodu Novak-u na velikem trgu po 10 h.

Rekopis se ne vračajo, neplačani listi se ne sprejemajo.

Za oznani se plačuje od navadne vrstice, če se natisne enkrat, po 12 h, dvakrat 18 h, trikrat 24 h.

Štev. 17.

V Mariboru, dne 28. aprila 1898.

Tečaj XXXII.

Iz državnega zbora.

Zoper Badenija.

V sredo po beli nedelji se je zopet sešel državni zbor. Prebralo se je mnogo vlog in predlogov. Ministri grof Thun (za notranje zadeve), dr. Ruber (minister za pravosodje), Bärnreuther (za trgovino), Wittek (za železnice) in dr. Kaizl (za finance) so odgovarjali na mnogo interpelacij. Nas zanima odgovor Kaizl nov v zadevi nasajanja novih vinogradov na Kranjskem. Poslanec Pfeifer in tovariši so se pritožili, kakor je «Slov. Gospodar» poročal, proti postopanju finančnih oblastev na Kranjskem, katere nočejo stroškov za prenovljenje po trtni uši pokončanih vinogradov odšteti od dohodkov pri izpeljavi novega osebnega dohodninskega davka. Dr. Kaizl je odgovoril, da tam, kjer lastnik po trtni uši pokončanega vinograda sam ta svoj vinograd prenavlja, se morajo ti stroški odšteti od njegovih dohodkov. Kjer pa kdo po trtni uši popolnoma opustošen vinograd, ki pa se je med tem že spremenil v pašnik ali kaj takega, kupi in ga vnovič zasaja; tam se pa stroški ne smejo odračunati od dohodkov. Tudi na vprašanje Dipaulija, v zadevi postopanja finančnih uradnikov pri določevanju dohodkov, je odgovarjal dr. Kaizl in trdil, da se ravna celo postavno.

Nato se je začela obravnava zastran zatožbe proti bivšemu ministru Badeniju. Vložile so zatožbe tri stranke: Nemški narodnjaki, nemški naprednjaki in socijalni demokrati. Od vsake izmed teh 3 strank je dne 20. aprila govoril po eden poslanec, namreč:

Kaiser za narodnjake, Gross za naprednjake in Rieger za socije. Osupnilo je zbornico, da je dr. Grabmayer v imenu ustavovernih veleposestnikov tudi izjavil, da se njegova stranka pridruži tožnikom. Pred nekaterimi dnevi je govoril ta mož še celo drugače. Tožijo pa ministra Badenija radi tega, ker je dal izvršiti sklep zbornice meseca novembra 1897 s tem, da je poslal v zbornico policiste, ki so pometali iz nje nekaj (13) rogoviležev. Dne 21. aprila se je zatožba nadaljevala. Celi dan si moral poslušati o groznih krivicah, ki se godijo ubogim zatiranim Nemcem, kje? tega nemški govorniki niso naznanili. Med Nemci samimi pa je razkol. Ena stranka je za to, da se vsaj začasno obdržijo jezikovne naredbe barona Gauča, večina pa zahteva, da se morajo vse jezikovne naredbe odpraviti, sicer ne pustijo mirno zborovati. Prusak Türk je djal: «Vlada je predložila načrt o železnici v Freudenthal, ki bi se imela zidati na državne stroške. Kakor srčno želimo, da se ta železnica zida, ker jo silno potrebujemo; vendar ne pustimo razprave v državnem zboru o tej zadevi, dokler se ne odpravijo jezikovne naredbe.» Slednjič je napovedal razpad Avstrije, če se ne izpolni njegova zahteva. — Na strehi državne zbornice je v več skupinah upreženih mnogo konjev, ki dirjajo divje naprej in naprej. «Ob čem živijo ti konji?» vpraša te dni neki poslanec ministra Witteka. «No, kaj mislite?» Poslanec odgovori: «Ob prazni slami, katero mlatijo nemški poslanci te dni v zbornici.» Dva dni že kvasijo o zatiranju nemštva v Avstriji in menda je zapisanih še kakih 30 govornikov, ki bodo po-

navljali vedno iste budalosti, katere smo slišali že sto in stokrat.

Odgovor desnice.

Dne 22. aprila so nadaljevali Nemci svoje tožbe proti Badeniju. Med njimi se je zglasil tudi dr. Pomer, katerega pa nihče ni poslušal. Oglasil se je pa k besedi v imenu cele večine poslanec vitez Javorski. Ker so levičarji dolžili desnico, da je sklenila znani predlog, naj se kričači vržejo vun iz zbornice, pa so te dni očitali večini, da se nihče ne zgleda k besedi ter ne zagovarja onega sklepa, je bilo potrebno, da je na vse ugovore odgovoril voditelj desnice in večine, Javorski. Toliko poslušalcev še ni imel nobeden govornik, kakor 22. aprila Javorski. Vse je drlo k njegovi klopi, Nemci in Slovani. Pojasnil je ob kratkem vse dogodke koncem lanske seje; omenjal, s kakšno potrpežljivostjo je večina prenašala vse napade od nasprotne strani. Ko pa vse priznanje ni pomagalo nič, je bila prisiljena storiti znani sklep. Med njegovim govorom so nasprotniki tako kričali, da je moral Javorski večkrat prenehati ter nekaterikrat izjavil, da bo obmolnil, če mu ne pustijo govoriti.

Med drugimi govorniki je strastno napadel zdajšnjo vladno znani «Volk», ki je grdil med drugim škofa kraljedvorskega Brynychy, da pošilja češke duhovnike v nemške kraje ter grozil, da bodo Nemci prestopili k protestantizmu, če se njim pravica ne da. V resnici je na Češkem položaj tale: Povsod primanjkuje duhovnikov nemške narodnosti, čeških je več. Škofi si nikakor ne morejo

Listek.

Cvengradič.

(Zgodovinska črtica; spisal M. Slekovec.)

Na severovzhodni strani od Ljutomera, pri Cvenu se še dandanes vidi precej vzvišen in z grabo obdan prostor, kjer je svoje dni stal gradič Cven. Kolikor se da posneti iz starih listin, postavil je gradič neki višji vojaški poveljnik z imenom Aman, kateremu je bil vladar zaradi njegove verne službe v 14. veku daroval precejšen kos zemlje pri Muri. Okoli gradiča, ki je bil zaradi večje varnosti v sredi močvirja postavljen ter z grabo in nasipom obdan, naselili so se njegovi ljudje ter ustanovili sedanjo vas Cven.

Gradič se je imenoval «Wyen», kar v srednjeveški nemščini znači v užitek prepuščeno posestvo, (A. Ziemann, Mittelhochdeutsches Wörterbuch, 650.) a selo so prvotno po lastniku gradu nazivljali Amanovo vas, «Amansdorf», «grunt, da Amansdorf ausgelegen ist, das stözt an den rain zu Luetenberig an den markcht». Tako poroča neka listina iz leta 1400. (I. v. Zahn, Ortsnamenbuch der St. im Mittelalter, 320.)

Pa že v prvi polovici 15. veka začeli so tudi vas po gradiču imenovati «Wyen»,

«Wiendorff», semtertja «ze Wyenn», iz česar je brezdvomno nastalo sedanje ime Cven. V listini od leta 1580. se namreč razločno poudarja, «gegen Wiendorf, da zuvor Amassdorf aufgelegen». Tudi v ljutomerskem varškem zapisniku je dne 16. decembra 1690 čitati: «Ingleichen auch wieder die Zwendorffer von wegen des alten Zwien oder Amerstorff genant».

Gradič, ki je bil v spodnjem delu zidan, v gornjem pa lesen, slišal je početkom 15. veka Rudolfu Lasberskemu. Rudolf Lasberski je bil sin Janeza Lasberskega, komornika in glavarja v Radgoni, kateremu je vojvoda Rudolf bil 20. julija 1365, 2200 funtov dunajskih vinarjev zapisal kot plačilo za njegovo zvesto službovanje ter mu je za to zastavil Dolnji grad in dve vasi z vsemi urbarskimi dohodki. (Muchar, Gesch. Steierm., VI., 363 in 373.)

Koncem 14. veka postal je Rudolf Lasberski gradnik v Dolnjem gradu, kjer je posloval do svoje smrti leta 1410. Za Ljutomer si je pridobil velike zasluge in zagotovil blag spomin, kajti kratko pred svojo smrtjo je ustanovil v tamošnji cerkvi večno rano mašo in obletnico na dan sv. Katarine. V ta namen je na binkoštno soboto leta 1410. sporočil župniku in njegovim naslednikom mesnico tik farovža in 10 funtov dunajskih vinarjev letnih

dohodkov, katere bi naj trg plačeval za cvenška zemljišča (Amersdorfer Gründe), katera je bil od njega prejel.

Dotična zemljišča ugrabila je v 16. veku grajščina in dasi so se tržani mnogo let pravdali za nje, ostala so grajščinska. Vsled tega je bil tudi Cven do prve polovice 17. veka združen z Dolnjim gradom ter so ga posedali tamošnji grajščaki. Ko pa je Gašpar grof Draškovič, lastnik Dolnjega gradu in Cvena, bil tako v dolgove zabredel, da sestri Sari, omoženi z Dionizijem baronom Szechy, še niti dedšine in dote ni mogel izplačati, moral je prepustiti Cven. Vsled tega postal je Cven za nekaj časa lastnina Szechy-ev, graščakov v Gornji Lendavi na Prekmurskem, dasi je v deželni zemljiški knjigi še vedno bil vpisan pod imenom Gašparja Draškoviča.

Po smrti Sare Szechy, roj. Draškovič je Cven dobil njen sin Jurij, potem tega brat Gašpar, po njegovi smrti pa Peter grof Szechy. Ko je ta leta 1685. umrl, podedovali sta Cven s 100 funtov gosposke in 80 gld. 6 sil. navadne davščine, njegovi sestri Julijana in Marija.

Julijana, omožena grofica Kery, je svojo polovico že 8. febr. 1686 prodala Tomažu Ignaciju baronu Mauerburgu, ki je kmalu na to kupil od Marije, omožene Senay še drugo polovico ter je Cven združil z Branekom.

pomagati drugače, kakor da duhovnike češke narodnosti pošiljajo v nemške kraje. Ker ni bilo mogoče, v petek dne 22. aprila «Volku» odgovoriti, se mu bo odgovorilo v prihodnji seji. Tudi «Volk» je grozil z razpadom Avstrije, če se Nemcem ne dajo vse predprave, katere si želijo nad drugimi narodnostmi. V vsaki drugi državi bi takim sovražnikom lastne domovine takoj pokazali pot v — ječo; le pri nas v Avstriji se trpi, da smejo hujskati ljudstvo celo proti cesarski rodovini!

Tako se je dunajski dr. Mayreder v zbornici spodtikal nad tem, da je poslanstvo praškega mesta povabilo oni dan presvetlega cesarja, naj skozi nekaj časa vsako leto prebiva tudi v zlati Pragi, pa naj pošlje člana iz cesarske rodovine, da stalno prebiva med češkim ljudstvom. Cesar je slednje obljubil, in takoj je imenovan Mayreder napadal Čeha, rekoč, da si ud cesarske hiše še varen ne bo svojega življenja, če hoče prebivati v Pragi.

Ob koncu seje se je prebral predlog dr. Gregoreca, Šukljeta in Barvinskega, v katerem se zahteva z ozirom na to, da mnogi narodi v Avstriji še zdaj ne uživajo enakopravnosti v šoli in v uradu, akoravno bi se bilo to moralo že pred 30 leti vpeljati, odkar imamo glasoviti § 19 osnovnih državnih postav: naj vlada potrebno ukrene, da se postavnim potom zagotovi jezikovna enakopravnost. V sredo — 26. aprila — je prišel ta predlog in še mnogo drugih enakih predlogov v razpravo.

Za divjo silo — navadno pogin!

Kakor je čitateljem «Slov. Gospodarja» iz člankov «Naš politični položaj» znano, združili so se grobokopi naše Avstrije: židje, liberalci, framasoni, socijalni demokratje in nacionalci v žalostno pobratimstvo. Govorili smo takrat le o nemških in madjarskih nacionalcih, toda zato, da članek ni postal predolg. Pa tudi avstrijskemu jugu ne manjka ljudij take vrste, to so laški nacionalci; povsem so nemškimi podobni. Voditelji vsaki stranki posebej in vsem skupaj pa so židje, le nemškim nacionalcem načeljuje znana krščena šestorica z Wolfom in Schönererjem, sicer pa hodijo z onimi in pod višjim komandom židovskim. Ta združena sodrga je postala za Avstrijo strah, ne le ker je silno močna sovražnica, ki jo hoče ugonobiti, ampak tudi zato, ker se poslužuje sile, telesne sile, kadar Slovani ali verni katoličani kaj storimo, česar ona ne vidi prav rada. Evo nekoliko primerov!

Dve leti bode, odkar je divja sodrga

Po smrti Tomaža Ignacija barona Mauerburga mlajšega l. 1693. dobil je Karol Ferdinand baron Schoffman, kot varuh Mauerburgovih maloletnih otrok z branečko grajščino tudi Cven v oskrbovanje.

V njegovi dobi zadela je gradič velika nesreča. Leta 1704. meseca februarja prihruli so namreč divji Kruci na Mursko polje ter so več ali manj oropali vse vasi ljutomerske župnije. Tudi gospodarjem na Cvenu so odgnali 50 konj, 76 goved in 100 svinj ter vzeli 40 rojev, potem svinjskega mesa, slanine in zabele za 170 gld., 142 korcev raznega zrnja, 11 veder vina, oblačila, platno, blazin preje za 360 gld., vozov in vozne oprave, orodja in pohištva za 387 gld. Ker so nekateri Schoffmanovi podložniki hoteli Cvengradič ubraniti z orožjem, razkačilo je to divjake tako, da so grad do čistega oropali in napravili škode za 11.500 gld. Potem so ga še užgali in razdjali.

Precej časa so še potem iz razvalin štrlele nekatere okajene stene, a ker se za pogorišče nikdo ni zmenil, zginoli so po letih zadnji ostanki nekdanjega Cvengradiča.

(Konec prih.)

Smešnica. Bolan prijatelj: »Ajs — kako pa da si mi vodo pogrela?« — Postrežnica: »Saj je zapisano na steklenici, da zdravnik to vodo gorko priporočajo!«

razbijala in kričala v Piranu v Istri, ker zraven laškega napisa na izveski c. kr. sodišča ni hotela trpeti slovenskih besed, katere je naš narod zahteval. Vlada je izvesko umaknila, zmagala je divja sila.

Lani je bil v mestni zastop tržaški voljen znani slovenski rodoljub g. Nabergoj; volitev je bila neovržna, kajti protestirala ni niti jedna živa duša italijanska. Toda volitev g. Nabergoja ni se potrdila, ker divji sodrgi ni bila všeč. Vlada se je začetkoma udala, zmagala je divja sila.

Kaj je bila lanska obstrukcija ali zavlačevanje vsakega dela v državni zbornici? Druhal je hotela večini, ki se je bila sestavila, zabraniti delo; zato je razbijala in šla celo do noža. Vlada se je jej udala, zmagala je divja sila.

Vojaške godbe si od lani sem nikjer ne upajo več igrati cesarske pesmi, ker druhal zbesni, če jo zasliši. Vlada se jej udaja, zmagovalka je divja sila.

V letošnjem postu bi se imele pri Sv. Jakobu v Trstu vršiti slovenske postne pridige; prebivalci fare so po večini Slovenci. Ali druhal je šla k skofu razbijat in grozit, da doživi kaj hujega, ako slovenskih propovedij ne ustavi takoj, in ako bi se še kdaj predznil, kaj takega odrediti. Tukaj bi imela nastopiti vlada, da brani državljanom, ki plačujejo davek, njih pravice, ali vlada tega ni storila, mirno je gledala, in zmagala je divja sila.

Po veliki noči bi se bil imel v Trstu obhajati sv. misijon; propovedovalo bi se italijanski in slovenski. Ali že med prvima propovedima, ki sta bili italijanski, razbijala je druhal okoli cerkve in celo v njej takó silovito in grozno, da verniki življenja niso bili varni; zato je škof sv. misijon opustil. Vlada bi naj bila pokazala, kdo da je v državi še gospod, ali tega ni storila, in zmagala je zopet divja sila.

Mislimo, da je dosti; našli bi se lahko več. Sklepajmo! Države so za to na svetu, da se v človeštvu vzdržuje red, ki je prvi pogoj in podlaga življenja, ne pa, da ljudje, vzlasti kmetje in mali obrtniki lahko plačujejo davke. In država je močna, dokler ta potrební red, in sicer na podlagi pravičnosti, po svoji vladi vzdržuje. Kadar je pa za to preslaba, ali če ji do pravičnega reda ni mar, tedaj je nje usoda tudi že določena; in ta usoda je nje pogin. Tako uči zgodovina šestih tisoč let, tako pa tudi govori zdrava pamet. Pogin čaka torej tudi našo milo Avstrijo tako gotovo, kakor je Bog nad njo, če se o pravem času ne prerodi; upajmo, da še ni prepozno!

Vojska v Ameriki.

Ves svet se silno zanima za vojsko, ki se je zadnje dni vnela v Ameriki med Španijo in Zjedinjenimi državami. Zato naj tudi naši čitatelji o njej izvedo nekaj več.

Amerika sestaja iz dveh delov, iz Severne in Južne. Skoro polovico Severne Amerike zavzemajo Zjedinjene države, ki so pa v resnici jedna država, blizu tako velika, kakor vsa Evropa. Prebivalci so do malega ostanka rudečeokožnih Indijanov Evropci, ki so šli na ono stran zemlje iskat sreče; največ jih je Angležev; veroizpovedanj so raznih, ali vere je tamkaj najti malo, pa tudi malo srca; framasonov vse mrgoli; najbolj se časti denar, katerega pa ima država nakopičenega, da je groza. Kako bi pa tudi ne; pšenice in ječmena prideluje se 3krat toliko, kakor v naši avstrijsko-ogerski državi, ovsa 4krat, koruze pa 11krat toliko; svinj redijo 4krat toliko, premoga izkopljejo 6krat, železa pa 10krat toliko kakor pri nas. Prebivalcev se šteje v naši državi 43 milijonov, v Zveznih državah 68 milijonov; če se imenovani pridelki že pri nas izvažajo na debelo, kolik je izvoz torej v Zveznih državah! Saj ga mi sami prehudo čutimo. In izvoz je denar. Zraven tega, koliko rude zlahčne in nežlahčne se izkoplje v Zveznih državah dan na dan?

Med Severno in Južno Ameriko nahaja se mnogo večjih in manjših jako lepih in rodovitnih otokov, ki so razven jednega lastnina Špancev in Angležev; najlepši in največji so španski, med njimi sta zopet najimenitniša Kuba in Portoriko. Prvi je večji in neposredno prav radi njega je nastala vojska. Meri 5krat toliko kakor dežela štajarska in ima na 1.700.000 prebivalcev, nekaj nad polovico je belokožcev, ostali so zamorci, vseljeni iz Afrike, da služijo kot delavci. Svet je silno rodovit in obsajen večidel s cukrovo trstiko in tobakom. Zato se tam tudi skoro vse peča s pridelovanjem sladkorja, ruma, ki se pripravlja s sladkorjem vred, in s pridelovanjem tobaka in proizvodnjem cigar. Sladkorja se je leta 1895. naredilo čez 100 milijonov metr. centov, ruma čez 70.000 hektolitrov, tobaka in sicer najfinejšega pa se dobiva na leto povprek po 280.000 metr. centov. Vrh tega nahaja se na otoku 138 rudokopov za železo, 88 na mangan in 53 na baker. Sladkorja pokupljajo skoro vsega Zjedinjene države, tobaka čez polovico, in tudi ruma in rude se do malega vse v inozemstvo proda. Otok Portoriko je desetkrat manjši in ima iste pridelke kakor Kuba.

Za Španijo sta imenovana otoka tolikega pomena, da bi ob sedanjih razmerah brez njih ne mogla obstati. Španija je bila nekdanj rodovitna in bogata dežela, a to je bilo pred odkritjem Amerike. Ko so pa Špancev neizčrpni denarni viri ameriški prišli v roke, so začeli razkošno živeti in lenobo pasti; vsled tega je deželi rodovitnost minola, država je od dne do dne bolj slabela, izgubila nekdanja ameriška posestva do malega in postala revna.

Zjedinjene države že od nekdanj merijo na imenovana otoka ter ju hočejo Špancev uzeti, in sicer zgolj iz lakomnosti. V prvi vrsti se seveda gre za Kubo; če je Kuba padla, se tudi Portoriko ne da več obdržati. Ali Američani se doslej za Kubo niso pote govali v očitni vojski s Španci, ampak prebivalce otoške so ščuli, da se uprejo evropskim gospodarjem. Ko bi se rešili teh, bi jih pa podjarmile Zjedinjene države. Že leta 1812. so se uprli zamorci španski nadoblasti, in v tej uporni vojski je padlo 10.000 zamorcev. Ne dolgo potem so se uprli belokožci; od tega časa nadalje pa ni minulo skoro nobeno leto, da se ne bi bil pojavil upor na tem ali onem delu kubanskega otoka. Med tem se je na Kubo priseljevalo vedno več Američanov, ki so s svetom in dejanjem podpirali ustaše, poleg tega pa je iz Zveznih držav samih neprestano dohajala vsakovrstna pomoč. Zadnji veliki upor, ki je stal Španijo 70.000 mož in 150 milijonov gld., je trajal od leta 1868-78. Tudi sedanji upor, po katerem je prišlo do vojske, trajal je že četrto leto. Američani pravijo, da ne morejo prenašati, kako brezsrčno Španci s prebivalci Kube postopajo, ter da hočejo nesrečnemu narodu iz golega človekoljubja pripomoči do samostalnosti. Seveda je to laž, a Kubanci se le dadó slepiti, in tudi prebivalci Portorika so že za upor pripravljeni.

Kdo utegne zmagati? Glavno nalogo bode v tej vojni igrala mornarica. Z ozirom na to-le sta sicer obe državi približno jednako močni, ali osobje mornariško, ki ga imajo Zvezne države, se pač s španskim še meriti ne sme. Nadalje ima Španija okoli pol milijona dobro izurjenega vojaštva, dočim Zvezne države vojaštva sploh nimajo; sedaj nabirajo prostovoljce, ali koliko taki zaležejo, se je videlo v grško-turški vojski. 150.000 mož ima Španija že sedaj na Kubi; ti so tamkaj že več let in kakor doma. «Kako pa, da upornih Kubancev le niso mogli ustrahovati?» utegne se čitatelj prašati. To dela Zveznih držav denar, ki ga ni konca. In prav tega se je bati najbolj. Američani ne bodo nikdar hoteli skleniti miru, dokler niso zmagali, in Španci, dasi še tako pogumni, dolge vojske ne bodo mogli zdržati. Že sedaj jemljejo na posodo in sicer na druge otoke, ki je upnikom zastavljajo. Oj ta denar! In če Španci zmagajo? To jim ne bode mnogo pomagalo,